

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Lukáš Bill

Srovnání výuky československých dějin 2. poloviny 20. století na
základní škole a nižším stupni víceletého gymnázia

Olomouc 2021

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, a to jen za použití zdrojů uvedených v seznamu literatury, uvedeném na konci práce. Bakalářská práce byla zpracována v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o autorském právu, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

Dále souhlasím s uložením mé práce na půdu knihovny Univerzity Palackého v Olomouci a prohlašuji, že tištěná a elektronická verze této práce jsou shodné.

V Olomouci dne

podpis:

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval všem, kteří jakýmkoliv způsobem participovali na vyhotovení této práce a umožnili mi její úspěšné vypracování.

Především bych chtěl poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Pavlu Kopečkovi, Ph.D. za jeho čas, vedení, zájem, podnětné rady a cenné připomínky.

Dále patří velký dík všem učitelům participujících na rozhovorech.

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své rodině a blízkým za jejich podporu.

Obsah

Úvod	6
Metodika a cíle	7
Teoretická část	9
1. Systém kurikulárních dokumentů	10
1. 1. Národní program vzdělávání	10
1. 2. Rámcový vzdělávací program	10
1. 2. 1. Dějepis v rámci RVP pro základní vzdělávání	11
1. 2. 2. Dějepis v rámci RVP pro gymnázia	14
1. 3. Školní vzdělávací program	15
2. Charakteristika sledovaných škol	16
2. 1. Základní škola Zubří	16
2. 1. Základní škola Dolní Bečva	16
2. 2. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm	17
2. 3. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí	17
Praktická část	19
3. Výuka dějepisu na sledovaných školách podle ŠVP	20
3. 1. Základní škola Zubří	20
3. 1. 1. Klíčové kompetence	21
3. 1. 2. Obsah učiva	22
3. 2. Základní škola Dolní Bečva	23
3. 2. 1. Klíčové kompetence	23
3. 2. 2. Obsah učiva	24
3. 3. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm	25
3. 3. 1. Klíčové kompetence	25
3. 3. 2. Obsah učiva	27
3. 4. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí	27

3. 4. 1. Klíčové kompetence	28
3. 4. 2. Obsah učiva	29
4. Rozhovory s učiteli	30
4. 1. Základní škola Zubří.....	31
4. 2. Základní škola Dolní Bečva	33
4. 3. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm	35
4. 4. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí	36
5. Závěry šetření	38
Závěr.....	40
Referenční seznam.....	41
Knižní zdroje	41
Internetové zdroje	41
Podklady využívané dotazovanými učiteli ve výuce.....	42

„Ti, kteří neznají historii, jsou odsouzeni ji opakovat.“

Edmund Burke

Úvod

Již na základní škole jsem tíhl k vojenství a moderním dějinám našeho státu. Nezajímaly mě jen zbraně, tanky a letadla, jako snad každého malého kluka, nýbrž také fakta, události a obecné dějiny. Ač jsou na světě státy, jejichž historie je delší, akčnější či jiným způsobem poutavější, mne to vždy táhlo domů. Kdežto bylo Československo mým středobodem zájmu, nenadzvedávaly mě ze židle jen osudy našeho národa a našich vojáků za druhé světové války, ale se zájmem a zaujetím jsem hltal i střípky z doby ještě stále poněkud nedávné. A to nejen ony slavné události tzv. osmičkových roků. V hodinách dějepisu na střední škole pro mě tedy bylo velkým šokem, když mí spolužáci sice dokázali téměř dokonale popsat pravěké kultury (ačkoliv dle výzkumu Stav výuky soudobých dějin z roku 2012, který vypracoval Ústav pro studium totalitních režimů a ve kterém se mimo jiné uvádí, že údajně v dnešní moderní výuce dějepisu *jsou preferovány dějiny 20. století, naopak jsou postupně redukovány dějiny pravěku a starověku, kdy je u nás tradiční obliba těchto epoch, protože nejstarší dějiny nebyly pod tak silným ideologickým tlakem¹*), ale neznali jména jako Josef Gabčík, Jan Palach nebo nedokázali říct, kde byly za první republiky formovány československé legie.

Kde se stala chyba, ačkoliv se situace údajně zlepšuje? Je to čistě vinou nezájmu žáků, či je chyba na straně učitelů, ba dokonce učebních plánů? Téma mé bakalářské práce jsem tudíž nevybral náhodou. Tento problém mne nenechává chladným už delší dobu a alespoň základní znalost moderních dějin našeho státu pokládám za výsostně důležitou. Přestože jde o důvod převážně pocitově formovaný na základě jistého vlastního přesvědčení, pevně věřím, že mezi svými spoluobčany najdu řadu obdobně smýšlejících jedinců.

¹ ZEMAN, M. *Výuka moderních dějin – výzkum a jeho výsledky*. [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vyuka-modernich-dejin-vyzkum-a-jeho-vysledky>

Metodika a cíle

Ve své bakalářské práci v první, teoretické, části nejdříve uvedu čtenáře do otázky dějepisu v kontextu s platnými českými kurikulárními dokumenty, zvláště v kontextu s Rámcovými vzdělávacími programy (RVP ZV a částečně i RVP G), následně se pokusím co nejlépe nastínit současnou situaci a obecně sebe i čtenáře seznámit s vybranými školami. Při této činnosti se budu opírat primárně o příslušné Školní vzdělávací programy základních škol (ŠVP). Dále se budu v teoretické části práce obdobného charakteru, avšak v otázce sledovaných gymnázií. I zde budu za základ pro rozbor pokládat konkrétní ŠVP.

Následující kapitoly budou věnovány praktické části práce, která bude sestávat z co nejbližšího seznámení se a přiblížení výuky dějepisu na vybraných školách, přičemž jsem se z důvodu podrobnějšího hodnocení a malého množství sledovaných škol rozhodl zvolit kvalitativní metodu šetření. Druhým stěžejním bodem praktické části bude vyhodnocování rozhovorů s učiteli daných škol s aprobační dějepisu. Rozhovory budou koncipovány formou polostrukturovaného rozhovoru, a to malého vzorku respondentů a z důvodu zachování jistého prostoru pro přizpůsobování formulace otázek na základě konkrétní situace.

Závěr praktické části práce bude věnován shrnutí výsledků šetření, shrnutí průběhu výuky na školách na základě získaných poznatků, jak formou studia a rozboru kurikulárních dokumentů, tak na základě poznatků získaných na základě provedených rozhovorů.

Základními výzkumnými otázkami, které si pokládám, jsou:

- 1) Liší se výuka sledovaného historického období na základní škole a nižším gymnáziu? Případně jak?
- 2) Je míra znalostí žáků tohoto období nižší? Případně proč?
- 3) Je sledovanému období ve výuce uděleno dostatek prostoru?

Mým předpokladem je, že rozdíly ve formě a obsahu výuky mezi jednotlivými školami nebudou příliš velké, a budou záviset spíše na jednotlivých názorech, preferencích a osobním zaměření učitelů než na specifikách daných jednotlivými Školními vzdělávacími programy. Významnější a hmatatelnější rozdíly budou dle mé domněnky pozorovány v rámci motivace žáků. Zde předpokládám znatelně větší zainteresovanost gymnazijních studentů, a to z toho důvodu, že tato oblast je na základních školách vyučována v období po přijímacích zkouškách na střední školy i po vyhlášení výsledků těchto zkoušek. A proto řada žáků tíhne nejen ke snížení pozornosti v hodinách, ale také ke

ztrátě potřeby samostatné práce a přípravy, což může mít za následek nižší množství zapamatovaných informací. Zda-li mnou sledovanému období opravdu není ve vyučovacích hodinách věnován dostatek času nyní, bez podložení, potvrdit ani vyvrátit nedokážu, avšak s odkazem na řádky výše mohu za sebe konstatovat, že na úkor jiných období by si právě toto zasloužilo pozornosti více.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Systém kurikulárních dokumentů

Vzdělání v České republice je *zakotveno na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školském zákoně) ve znění pozdějších předpisů, je koncipováno a strukturováno na základě soustavy systému kurikulárních dokumentů pro vzdělání žáků od 3 do 19 let. Tyto kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.*²

1. 1. Národní program vzdělávání

Národní program vzdělávání, známý spíše jako Bílá kniha, je jedním z kurikulárních dokumentů na státní úrovni. *Vznikl na základě usnesení vlády České republiky č. 277 ze dne 7. dubna 1999, která v něm – v návaznosti na programové prohlášení z července 1998 – schválila hlavní cíle vzdělávací politiky.*³ *Dokument formuluje vládní strategii v oblasti vzdělávání v podobě myšlenkových východisek, obecných záměrů a rozvojových programů směřodatných pro vývoj vzdělávací soustavy. Strategie odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol. Je však otevřeným materiálem, který by měl být v pravidelných intervalech kriticky zkoumán a v souladu se změnami společenské situace revidován a obnovován.*⁴ Tento dokument schvaluje Parlament České republiky. Jde tedy o *závazný vládní dokument, jehož posláním je zastřešení školství i všech vzdělávacích aktivit, které se podílejí na utváření národní vzdělanosti.*

1. 2. Rámcový vzdělávací program

Rámcově vzdělávací program (RVP) je centrálně zpracovaným kurikulárním pedagogickým dokumentem, který je schvalován a vydáván MŠMT pro každý stupeň studia. Jsou v něm definovány obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělávání. Klade na školy nároky, jakých cílů a výsledků (vědomostí, dovedností, návyků, ...) musí studenti dosáhnout. Určuje také důležitost a význam jednotlivých předmětů a definuje minimální hodinovou dotaci, která jim má být přidělena. Každý rámcový vzdělávací program *obsahuje pozitivní tendence – např. soustředění na cílové*

² *Národní program vzdělávání ČR (Bílá kniha)* [online]. [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>

³ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha.* [Praha]: Tauris, 2001., s. 7. ISBN 80-211-0372-8.

⁴ *Národní program vzdělávání v ČR – Bílá kniha (2001)* [online]. [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha>

kompetence žáka, nikoliv na soubory poznatků.⁵ Právě z tohoto důvodu budou také konkrétní postupy pro rozvoj klíčových kompetencí v rámci vzdělávacího oboru Dějepis důležité pro naše hodnocení a následné srovnání přístupů k výuce na daných sledovaných školách.

1. 2. 1. Dějepis v rámci RVP pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) svým obsahem a pojetím navazuje na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Vymezuje nejen vzdělávací obsahy, ale veškeré povinné náležitosti a standardy, kterých by žáci měli na konci základního vzdělávání dosáhnout. Poskytuje podklad pro všechny základní školy ve tvorbě svých jednotlivých Školních vzdělávacích programů (ŠVP). Současně slouží jako podklad pro střední školy při vývoji přijímacích řízení.

Vzdělávací obor Dějepis je v RVP ZV orientován (společně s oborem Výchova k občanství) ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, která má na této úrovni za úkol *vybavit žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti. Vzdělávání směřuje k tomu, aby žáci poznali dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí v jejich rozmanitosti, proměnlivosti a ve vzájemných souvislostech.⁶ Významnou částí této vzdělávací oblasti jsou témata týkající se evropské integrace a obecně nadnárodních organizací. V souvislosti s asimilací a integrací jedince do společnosti jsou jedněmi z témat této oblasti i otázky rasismu, extremismu a xenofobie. U žáků jsou také pokládány základy finanční gramotnosti.*

Dějepis přináší základní poznatky o konání člověka v minulosti. Jeho hlavním posláním je kultivace historického vědomí jedince a uchování kontinuity historické paměti. (...) Důležité je zejména poznávání dějů, skutků a jevů, které zásadním způsobem ovlivnily vývoj společnosti a promítly se do obrazu naší současnosti. Důraz je kladen především na dějiny 19. a 20. století, kde leží kořeny většiny současných společenských jevů. Významně se uplatňuje zřetel k základním hodnotám evropské civilizace. (...) Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.⁷

Budeme-li tento vzdělávací obor sledovat očima dnešní doby a dnešních potřeb, zajisté si povšimneme toho, že *dějepis je dnes nucen plnit nové úkoly, které mohou vymezovat takové kategorie jako výchova k občanství, demokratickým hodnotám,*

⁵ KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 140. ISBN 80-7178-253-X.

⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 51. [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/41216_1_1/

⁷ tamtéž

k evropskému vědomí, k multikulturalitě. (...) Je vystaven také novým aprobačním požadavkům, neboť se stal předmětem četných různorodých mezinárodních srovnání a analýz; stále méně je výhradním majetkem samotného českého školství. Školní dějepis se stále více a hlouběji internacionalizuje⁸ a nejspíš právě proto je v moderním českém vzdělávacím systému zařazen vedle vzdělávacích oborů, jakým je Výchova ke zdraví (a Geografie, v případě, že mluvíme o RVP G).

V rámci RVP ZV je vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Dějepis rozvržen do osmi tematických okruhů:

1. Člověk v dějinách,
2. Počátky lidské společnosti,
3. Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury,
4. Křesťanství a středověká Evropa,
5. Objevy a dobývání, počátky nové doby,
6. Modernizace společnosti,
7. Moderní doba,
8. Rozdělení a integrující se svět.

Rámcové formulování vzdělávacího obsahu tematických okruhů (jak obsahu učiva, tak očekávaných výstupů) poskytuje dostatek prostoru k individuálnímu, podrobnějšímu nebo hlubšímu rozpracování učiva, jak školám při vytváření ŠVP (na základě směru zaměření školy či jiných podmínek školy), tak učitelům při vytváření vlastních plánů výuky, ve kterých vycházejí právě z ŠVP dané školy. O jednotlivých tematických okruzích zcela jistě nelze říct, že by vedle sebe stály jak v RVP, tak v ŠVP izolovaně. Jejich vzdělávací obsahy se ve výuce funkčně propojují, prolínají a vzhledem ke skutečnosti, že chronologicky popisují vývoj historie člověka jako druhu, navazují jeden na druhý.

Jako tematický okruh vzdělávacího oboru Dějepis se specifickým postavením v rámci kurikulárních dokumentů i výuky samotné bychom mohli označit okruh **Člověk v dějinách**, který jako jediný nezachycuje a nepopisuje žádné období lidské populace či kultury, ale seznamuje žáky s významem zkoumání dějin, získávání informací o historii a jejich uchování. Vedle důležitosti těchto aktivit žáky jsou žáci také seznámeni s pojmy jako jsou časová osa či historická mapa, přičemž žáci budou schopni s těmito objekty pracovat a budou vedeni k samostatné orientaci na nich.

⁸ JULÍNEK, S. *Základy oborové didaktiky dějepisů*. Brno: Masarykova univerzita, 2004., s. 76. ISBN 80-210-3495-5.

Tematický okruh **Počátky lidské společnosti** si klade za úkol žáky seznámit s nejstarším obdobím lidské společnosti, s érou pravěku. Nejvýznačnějšími body, které jsou žákům předkládány, jsou vedle charakteristiky života pravěkých lovců a sběračů, ať světské či duchovní stránky, také význam neolitické revoluce a přechodu člověka na zemědělský a pastevecký způsob života. Žáci budou také schopni uvést příklady pravěkých kultur na našem území či významných archeologických nalezišť.

Na tematický okruh **Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury** se váže široké spektrum vzájemně si podobných i značně rozdílných lidských společenství. Žáci jsou seznámeni jak s počátky prvních velkých civilizací na Středním východě, tak se vznikem prvních evropských civilizovaných kultur v Řecku a na Apeninském poloostrově a srovnává podobnosti daných kultur, jejich formy vlád a státní organizovanost. V tomto tematickém okruhu je taky probírán zrod a vývoj judaismu a křesťanství. Nemalá pozornost je věnována také středoevropskému území.

Tematický okruh **Křesťanství a středověká Evropa** patří v rámci vzdělávacího oboru Dějepis k těm poněkud obsáhlejšími. Zachycuje totiž nejen vznik a existenci středoevropských státních útvarů, ale poskytuje také vzhled do etnického obrazu Evropy skrz srovnání východoevropské (Východořímské) a západoevropské (Západořímské) říše. Vedle této, lze říci politologické, stránky se věnuje i oblasti sociální a náboženské. Obsahem tohoto tematického okruhu je také seznámení žáků se základními charakteristikami a poznávacími rysy románské a gotické kultury, a charakteristika rozvoje abrahámovských náboženství. Hlavními pilíři tohoto tematického okruhu jsou však skutečnosti týkající se našeho území, studenti jsou tudíž seznámeni s mezinárodní situací, vznikem, rozvojem a pádem Velkomoravské říše.

Objevy a dobývání, počátky nové doby je název pátého tematického okruhu. Vedle zámořských objevů a počátků poznávání a dobývání nového světa je hlavní náplní tohoto tematického okruhu charakteristika nových uměleckých slohů. Velká část výuky je věnována také historii českých zemí mezi 15. a 18. stoletím, která prakticky kopíruje obecný časový záběr, kterému se tento tematický okruh věnuje.

Tematický okruh nesoucí název **Modernizace společnosti** je opět jedním z těch obsahově větších a různorodějších jak v rámci vzdělávacího oboru Dějepis, tak v rámci celé vzdělávací oblasti Člověk a společnost. V oblasti světových dějin jsou žáci seznamováni s Velkou francouzskou revolucí nebo také s Válkou za nezávislost v USA. V Evropském prostoru je vedle významu českého národního obrození kladen důraz převážně na socioekonomické a politické podmínky nejen v našich zemích, ale v celé

Evropě (ve které se na plné obrátky rozběhla tzv. průmyslová revoluce), a s tím spojené vzniknuvší politické společensko-ekonomické názory a směry (liberalismus, konzervatismus, socialismus, lidská a občanská práva, ...). Tato skutečnost činí tento tematický okruh velmi blízký otázkám vzdělávacího oboru Výchova k občanství, který, jak již víme, se vzdělávacím oborem Dějepis sdílí společnou vzdělávací oblast. V tomto okruhu je také aktivně pracováno s pojmy kolonialismus a velmoc, což pokládá základní kámen pro pochopení důvodu vzplanutí první světové války.

V tematickém okruhu **Moderní doba** jsou pokládány základy právě pro období, které v této bakalářské práci zkoumám?. V návaznosti na seznámení se s průběhem a důsledky první světové války je nemalá pozornost věnována meziválečnému životu v Evropě s důrazem na mezinárodněpolitickou a hospodářskou situaci v Československu. V tomto tematickém okruhu jsou také rozebírány nové politické, a jak ukázala historie, tak totalitní směry – komunismus, fašismus a nacismus. Hlavní obsahovou částí tematického okruhu je však druhá světová válka jak na našem území, tak v celoevropském až světovém měřítku. I tento tematický okruh je významně a blízce provázán s obsahem Výchovy k občanství.

A konečně poslední tematický okruh **Rozdělený a integrující se svět**, který je pro mé zkoumání v této bakalářské práci nejvýznamnější. V pojetí časového rozmezí se tento okruh věnuje období od ukončení druhé světové války po vznik České republiky až po současnost (v závislosti na ŠVP školy, zda tuto časovou oblast přesune do poplatnosti vzdělávacího oboru Výchovy k občanství, či na vlastním pojetí učitelem). Žáci jsou zde seznamováni s příčinami a důsledky bipolarizace světa, dokáží rozlišit rozdíly mezi oběma bloky a jsou seznámeni s hranicemi střetu obou mocenských bloků jak na geografické, tak vojenské, politické, ekonomické či společenské úrovni. Můžeme říct, že pro náš prostor je částí obsahu tohoto tematického okruhu sledování vývoje Československa mezi lety 1945 a 1989.

1. 2. 2. Dějepis v rámci RVP pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) s námi sledovanou úrovní nesouvisí a uvádíme ho pouze informativně, charakterizujeme si ho pouze ve zkratce. RVP G je základem pro tvorbu ŠVP na čtyřletých gymnáziích a vyšších stupňů víceletých gymnáziích. Jeho záměry prakticky kopírují záměry RVP ZV.

I zde je Dějepis lokalizován ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Mimo Občanského a společenskovedního základu, který je ekvivalentem Občanské výchovy, jež

je charakterizována v RVP ZV, je součástí této vzdělávací oblasti taktéž vzdělávací obor Geografie (ekvivalentem na základní škole je Zeměpis, ten je však v RVP ZV obsažen ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda), jak jsme si již naznačili v úseku 1. 2. 1.

1. 3. Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (ŠVP) je v pojetí českého školství a jeho soustavy kurikulárních dokumentů základním dokumentem, který je formován a vytvářen pedagogickými pracovníky každé jednotlivé školy zvlášť a který přímo charakterizuje a profiluje danou školu (zvláště kapitoly údaje a charakteristika školy) a výuku, která na ní probíhá (zvláště kapitoly učební plán a učební osnovy). Je přímo závislý na příslušném RVP (podle stupně vzdělání, který škola poskytuje). Nejde o neměnný dokument, v závislosti na potřebách či změnách RVP je školou aktualizován. Na některých školách bývá aktualizován pravidelně. Nedílnou součástí každého ŠVP je také hodnocení žáků a vlastní autoevaluace školy. Jedná se o dokument, který musí být přístupný veřejnosti.

2. Charakteristika sledovaných škol

Všechny sledované školy lze označit jako školy běžné, žádná z nich není založena na žádné z alternativních forem výuky. Z organizačních důvodů a z důvodu přehlednosti budu vybrané sledované školy označovat římskými číslicemi.

2. 1. Základní škola Zubří

Základní škola Zubří, okres Vsetín je základní škola s devíti ročníky, nacházející se ve stejnojmenném, asi pěti tisícovém městě, na severovýchodní Moravě. Jde o jedinou školu ve městě. První a druhý stupeň jsou rozděleny mezi dvěma budovami, které jsou situovány v centru města a jsou od sebe vzdáleny asi 5 minut pěší chůze.

Vstupem do čtvrtém ročníku dochází k reorganizaci žáků ve třídách (na základě pohybových testů uskutečňovaných na konci třetího ročníku) a jejich rozdělení na sportovní třídy a třídy nespportovní s rozšířenou výukou humanitních a přírodovědných předmětů. Toto rozdělení funguje z důvodu participace školy na programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) „*Intenzifikace přípravy dětí a mládeže v házené*“⁹, jež je právě uplatňována ve sportovních třídách.

Škola z tohoto důvodu disponuje značným sportovním zázemím ve formě vnitřní tělocvičny či venkovního sportovního polyfunkčního areálu situovaného v těsné blízkosti budovy druhého stupně. Současně je při výuce tělocviku využívána místní sokolovna a multifunkční sportovní hala, které jsou v majetku města. Škola také disponuje řadou specializovaných učeben od jazykových učeben (angličtina a němčina) přes chemickou, přírodopisnou a zeměpisnou až po hudební či učebnu s výpočetní technikou pro výuku informatiky. Volnočasové aktivity v podobě kroužků nabízí přidružený školní klub.

2. 1. Základní škola Dolní Bečva

Ačkoliv disponuje kapacitou 240 žáků, je Základní škola Dolní Bečva malou školou v obci Dolní Bečva na severovýchodě Moravy, čítající přibližně 1800 obyvatel. Budova školy je situována v samém centru obce. Jde o úplnou základní školu, kde je v každém z ročníků vždy po jedné třídě. Kromě devíti kmenových tříd škola disponuje třemi odbornými učebnami – fyzikálně-chemické učebny, učebny cizích jazyků a učebny informatiky. Kromě těchto učeben se ve škole nachází také *cvičná žakovská kuchyně*

⁹ *Učíme se pro život: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Zubří: ZŠ Zubří, 2020., s. 8. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.zszubri.cz/wp-content/uploads/2020/08/%C5%A1vp-2020-NEJNOV%C4%9AJ%C5%A0%C3%8D.pdf>

s jídelnou, školní dílky, školní knihovna¹⁰, ...Pro výuku tělesné výchovy jsou využívány také přilehlá sportovní hala s tělocvičnou a venkovní hřiště. Pedagogický sbor má většinou 13 členů, v němž pracují mladí i zkušení pedagogové.¹¹

Škola nabízí řadu mimoškolních aktivit, ať formou Školního sportovního klubu či řady umělecky a tvořivě zaměřených kroužků, kdy jsou veskrze všechny z nich organizovány ve spolupráci s volnočasovými organizacemi sousedního města Rožnov pod Radhoštěm.

2. 2. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm

Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm je osmileté gymnázium v Rožnově pod Radhoštěm na severovýchodě Moravy. Nižší i vyšší stupeň gymnázia jsou situovány v jedné samostatné budově mimo centrum města. Jde o gymnázium s rozšířenou výukou jazyků, kdy je kladen důraz na jazyk anglický a kdy si uchazeči o studium volí druhý jazyk, přičemž vybírají z jazyka německého, španělského, francouzského a ruského. Gymnázium klade důraz na řádnou přípravu studentů pro další studium na vysoké škole a vytváří předpoklady pro úspěšné celoživotní učení. Z tohoto důvodu si žáci v posledních dvou ročních vyššího stupně volí ze seminářů na základě svých preferencí na základě plánovaného budoucího vzdělání. V absolventském ročníku převládá hodinová dotace těchto povinně volitelných předmětů nad dotací předmětů povinných.

Gymnázium disponuje řadou specializovaných učeben. Vedle tří učeben jazykových zde najdeme například učebnu chemie, fyziky, dvě učebny pro výuku ICT nebo biologickou učebnu či učebny pro výuku výtvarné a hudební výchovy, a další. K přírodovědně zaměřeným učebnám přísluší také laboratoře. Disponuje také venkovním hřištěm a dvěma vnitřními tělocvičnami – jednou klasickou a druhou zaměřenou na gymnastiku a posilování. Studentům je také k dispozici studentská knihovna. Ke škole je rovněž připojen školní pěvecký sbor Juventus či školní divadelní kroužek, oboje s bohatou tradicí a dlouhou historií.

2. 3. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí je jediné gymnázium působící na území města Valašské Meziříčí na severovýchodě republiky, jehož počet obyvatel lehce přesahuje dvacet dva tisíc. (Jedná se o šestileté gymnázium, kdy jsou oba stupně situovány

¹⁰ *Škola pro budoucnost: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Dolní Bečva: ZŠ a MŠ Dolní Bečva, 2016. Dokument je dostupný v kanceláři ZŠ Dolní Bečva

¹¹ tamtéž

v historické budově v centru města. Gymnázium nabízí zájemcům o studium komplexní vzdělání jako adekvátní přípravu na další vzdělání v terciální oblasti studia. Absolventi gymnázia nacházejí uplatnění v řadě odvětví – od humanitních, přes přírodovědné, až po umělecké, ekonomické či zdravotnické obory.

Gymnázium proto studentům nabízí širokou škálu povinně volitelných předmětů, které studenti vybírají v předposledním a posledním ročníku studia na základě svých osobních preferencí, a které mají za úkol ještě hlubší vhled a kvalitnější přípravu pro další studium, čímž jsou u studenta položeny základy profilace v daném oboru. Současně gymnázium garantuje poskytnutí potřebného základu pro adaptaci a pohyb absolventa na trhu práce. To je podtrženo množstvím specializovaných učeben, kterými škola disponuje. Ke gymnáziu také přísluší tělocvična klasického typu a základně vybavená posilovna.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Výuka dějepisu na sledovaných školách podle ŠVP

Na následujících stranách se pokusím co možné nejlépe přiblížit výuku vzdělávacího oboru Dějepis na vybraných školách. Z důvodu právě probíhající epidemiologické krize spojené s pandemií onemocnění covid-19 se budu v této části opírat výhradně o ŠVP daných vybraných škol.

Hlavními cíli, které budu při srovnávání plánů sledovat, budou vedle časových dotací hlavně témata obsažená v ŠVP (konkrétně jestli jsou na dané škole ve sledovaném období probírána všechna témata, která nám udává RVP ZV), jejich obsah a uspořádání, a jakým způsobem jsou u žáků rozvíjeny klíčové kompetence (budeme-li uvažovat v obecné rovině, tak můžeme tvrdit, že *kompetence představují soubor vědomostí, dovedností a postojů, které umožňují efektivní a úspěšnou činnost v určité oblasti, oboru; v rámci vzdělávacího programu se pod pojmem klíčové kompetence rozumí soubor obecných požadavků na výsledky vzdělávání*¹²). Ty nebudou charakterizovány v obecné rovině, která je výstupem pro všechny vyučované předměty, ale jejich charakteristika bude vycházet z aplikovatelnosti při výuce dějepisu na daných školách, kdy mým zdrojem budou právě konkrétní ŠVP. Můžeme předpokládat, že konkrétní klíčové kompetence, které jsou u žáků rozvíjeny, se budou na jednotlivých školách opakovat (naprosto konkrétně můžeme hovořit o kompetencích k učení, k řešení problémů, komunikativních, sociálních a personálních, občanských a pracovních), avšak typické postupy, na které se škola zaměřuje a jakými je tudíž k naplnění daných kompetencí dosaženo, nebudou ve všech případech totožné, ačkoliv i zde nemusí být pozorovány přílišné rozdíly.

Od tohoto zkoumání lze očekávat základní vhled do konkrétní podoby výuky zkoumaného období na školách a tím i jistou rámcovou představu o průběhu hodin, což nám následně pomůže vytvořit si ucelenější představu, kterou budeme následně utvářet (v součinnosti s poznatky z rozborů ŠVP) na základě rozhovorů s učiteli daných škol.

3. 1. Základní škola Zubří

Jelikož jde o školu s rozšířenou výukou tělesné výchovy a, jak již bylo předznamenáno, je nutno posuzovat separátně učební plány pro nespportovní a sportovní třídy. Na rozdíl od řady jiných předmětů se tato skutečnost na zmíněné škole vyučovacího předmětu dějepis netýká, což nám poskytuje jisté zjednodušení při postupu šetření, kdy nejsme nuceni porovnávat dva různé režimy na jedné škole. Pro 6. až 9. ročník jsou

¹² ŠIMONÍK, O. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD, 2003., s. 19. ISBN 80-866-3304-7.

v učebním plánu vyhrazeny 2 vyučovací hodiny týdně, přičemž ačkoliv je v plánu počítáno i s částečnou zážitkovou či jiným způsobem alternativní či interaktivní formou výuky spočívající v tvorbě *dílčích krátkodobých projektů* (zaměřujícími se na samostatnou práci žáků nebo práci a fungování ve skupinách) či *návštěvách tematicky zaměřených výstav nebo výjezdů na exkurze*¹³ do historicky zajímavých lokalit v kontextu náplně vyučování, není časová dotace nijak posílena. Škola také nabízí možnost rozšiřujícího vzdělání v podobě volitelného předmětu dějepisný seminář.

3. 1. 1. Klíčové kompetence

Zaměříme-li se na výchovné a vzdělávací strategie školy v kontextu rozvoje klíčových kompetencí u žáků, konkrétně tedy na postupy, kterými je dosahováno rozvoje daných klíčových kompetencí, zjistíme, že tato škola klade důraz na rozvoj:

1. **Kompetencí k učení**, kdy jsou žáci vedeni k využívání *dostupných informačních zdrojů, které jim umožní poznávání dějin a současně k využívání poznatků z různých jiných oborů činnosti*¹⁴ v lidské společnosti. Škola současně k rozvoji těchto klíčových kompetencí nabízí *žákům aktivační metody, které jim přiblíží problematiku dějin a života lidí a vede žáky k posuzování osobního i společenského pokroku a kritickému hodnocení svých výsledků*.¹⁵

2. **Kompetencí k řešení problému**, na základě čehož jsou žáci vedeni *k samostatnému vyhledávání vhodných informací*¹⁶ a kdy škola zařazuje do výuky různorodé *aktivitty (diskuze, učení schopnosti a umění obhájit svá rozhodnutí, kterážto se u žáků vyprofilovala při řešení daných problémů)*.¹⁷ Tyto klíčové kompetence jsou současně velmi úzce provázány (v některých příkladech můžeme tvrdit, že se částečně dokonce překrývají) s rozvojem klíčových kompetencí k učení.

3. **Kompetence komunikativní** umožňují svým rozvojem *žákům při diskuzích na dané téma formulovat a vyjadřovat své myšlenky*¹⁸ a jejich rozvoj vede v obecné rovině

¹³ *Učíme se pro život: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Zubří: ZŠ Zubří, 2020., s. 70. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.zszubri.cz/wp-content/uploads/2020/08/%C5%A1vp-2020-NEJNOV%C4%9AJ%C5%A0%C3%8D.pdf>

¹⁴ *Učíme se pro život: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Zubří: ZŠ Zubří, 2020., s. 71. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.zszubri.cz/wp-content/uploads/2020/08/%C5%A1vp-2020-NEJNOV%C4%9AJ%C5%A0%C3%8D.pdf>

¹⁵ tamtéž

¹⁶ tamtéž

¹⁷ tamtéž

¹⁸ tamtéž

*k přesnému a výstižnému vyjadřování a k umění naslouchat.*¹⁹ Současně jsou žáci připravováni k vhodnému reagování na dané vyvstalé situace.

4. **Kompetence sociální a personální**, kdy škola klade důraz na zařazení skupinové práce do výuky, což žáky vede k posílení spolupráce a ke vzájemné sounáležitosti, kolegialismu a pomoci. Ve třídě je za tímto účelem důležité vytvářet příjemnou a pracovní atmosféru. Současně je u žáků rozvíjena schopnost adekvátní sebekontroly a sebekritiky, kteréžto jsou základem pro úspěšné a správné hodnocení společné práce. Tyto klíčové kompetence jsou současně velmi úzce provázány (v některých případech můžeme tvrdit, že se částečně dokonce překrývají) s rozvojem klíčových kompetencí komunikativních.

5. **Kompetence občanské** jsou pro tento vzdělávací obor významné nejen z důvodu, že je zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Vedle rozvoje schopností spojených s respektováním názorů druhých lidí je u žáků posilována *tendence respektovat, chránit a ocenit naše tradice a kulturní a historické dědictví.*²⁰ Jsou vedeni *k aktivnímu zapojení dění ve městě a obecně v okolí.*²¹

6. **Kompetence pracovní** si nekladou za úkol nic jiného než vedení žáků ke schopnostem, jež jim umožní efektivní organizování vlastní práce a dalších aktivit.

Pokud bychom měli postupy pro rozvoj klíčových kompetencí komplexně shrnout a případně zhodnotit, jsou žáci vedeni k samostatnému zjišťování potřebných informací, kdy učitel působí jen jako prostředník doporučující zdroje. Není však opomíjen důraz na kooperaci v týmu, čehož je dosahováno dostatkem skupinových činností. Zřetel je také kladen na vlasteneckou stránku, avšak v takové míře, aby u žáků nedocházelo k počátkům rozvoje vyhroceně nacionalistických myšlenek.

3. 1. 2. Obsah učiva

Obrátíme-li od rozvoje klíčových kompetencí svou pozornost na vlastní obsah učiva této školy, lze na základě informací, které nám poskytuje ŠVP, usoudit, že je výuka dějepisu rozdělena na několik pomyslných částí. Kromě politických a mocenských dopadů druhé světové války v kontextu jak Československa, tak v kontextu globálního pohledu, jsou žáci seznamováni také s ekonomickými dopady, což je dle mého názoru poněkud

¹⁹ *Učíme se pro život: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Zubří: ZŠ Zubří, 2020., s. 71. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.zs Zubri.cz/wp-content/uploads/2020/08/%C5%A1vp-2020-NEJNOV%C4%9AJ%C5%A0%C3%8D.pdf>

²⁰ tamtéž

²¹ tamtéž

opomíjené téma a žákům je takto poskytnut daleko komplexnější vhled do poválečného života běžného občana. Další část, která se zabývá otázkou bipolarizace světa a Studené války, je rozebírána ze dvou pohledů, které lze označit jako makro- a mikropohled. Makropohledem se rozumí globální pojetí, které je postaveno na srovnávání podobností a (hlavně) rozdílů mezi oběma mocenskými bloky, ať už na politické, vojenské či ekonomické úrovni. Důraz je kladen na konkrétní vybrané příklady vnitřní situace ve východním bloku s charakteristikou v podobě protipólu západních zemí. V ŠVP je v tomto tematickém okruhu částečně zahrnut také rozpad koloniálního systému a problematika rozvoje vědy, sportu a zábavy. Mikropohled, který je pro naše šetření nejdůležitější, není nic jiného, než sledování historie a vývoje Československa mezi lety 1945 a 1992, uzavřený rokem 1993 vznikem České republiky, což je právě téma této práce. K mému hořkému zklamání musím však bohužel konstatovat, že toto ŠVP neposkytuje v tomto bodu možnost podrobnějšího rozboru, který by například umožnil popis klíčových bodů, témat či událostí, na kterých by výuka tedy byla teoreticky postavena. Což může být dost možná záměr autorů ŠVP z důvodu poskytnutí autonomie učitelů k postavení výuky na základně vlastního úsudku. Ovšem na základě tohoto existujícího fenoménu bude pro mé šetření a následné hodnocení klíčový rozhovor s vyučujícím.

3. 2. Základní škola Dolní Bečva

Výuka dějepisu je na Základní škole Dolní Bečva realizována v 6. – 9. ročníku, kdy je ve všech ročnících dotována dvěma vyučovacími hodinami týdně bez nutnosti posílení.

Kromě klasické výkladové frontální vyučovací metody je při výuce v hojné míře využívána také diskuse, prezentace vlastních poznatků v referátech, samostudium, ale také exkurze, přednášky a besedy s pamětníky a návštěvy tematicky vhodných míst v okolí (exkurze, návštěvy muzeí).

3. 2. 1. Klíčové kompetence

1. **Kompetence k učení** jsou u žáků rozvíjeny autonomií žáků, kdy *jsou vedeni k samostatnému vyhledávání a třídění informací z různých zdrojů*, čímž se současně rozšiřuje jejich orientace v historické terminologii. K rozvoji těchto kompetencí dochází i aktivní participací žáků na dějepisných soutěžích a olympiádách.

2. K rozvoji **kompetencí k řešení problémů** dochází formou kritického nahlížení na podobné a rozdílné znaky jednotlivých historických období. Učitel žáky k rozvoji těchto

kompetencí vede předkládáním úkolů a projektů, kdy mají žáci za úkol různá problémová historická témata řešit.

3. Pomineme-li schopnost *sdělit své stanovisko ostatním žákům a v diskusi ho obhájit*²², jsou žáci po rozvoji **kompetencí komunikativních** také schopni dále rozvíjet schopnost správné a vhodné komunikace, čehož je dosahováno formami *ústního zkoušení, referátů, diskuse a skupinové práce*.²³

4. Na základě rozvoje **kompetencí sociálních a personálních** se žák rozvíjí převážně ve formě skupinové týmové práce. Učí se v rámci ní uvědoměle fungovat, tolerovat názor druhých a cítí nutnost udržování pozitivní pracovní atmosféry v myšlence na zdárné dosažení kýžených výsledků.

5. **Kompetence občanské** si kladou za úkol jejich rozvojem motivovat k vlasteneckému zájmu a uvědomění, poznávání tradic a dědictví své zemi. *Žáci na základě toho odmítají rasistické, xenofobní a nacionalistické názory*.²⁴

6. Na základě rozvoje **kompetencí pracovních** jsou žáci pečliví ve své samostatné práci a jsou vedeni k významu průběžné domácí přípravy.

3. 2. 2. Obsah učiva

Učivo týkající se našeho bádání období je v tomto ŠVP je rozděleno do dvou částí, kdy každá spadá do jiného tematického okruhu. Začneme-li tou, která se v rámci tohoto konkrétního ŠVP předmětu našeho šetření týká méně, tak ta spadá do tematického okruhu Rozdělení a integrující se svět, je zde zacíleno na světové a evropské pojetí dějin počínaje Postupimskou konferencí přes přiblížení poválečného vývoje hlavních aktérů války, vznik nadnárodních organizací (OSN, NATO, Varšavská smlouva), vztahy mezi SSSR a USA, až po konkrétní příklady problémů jak východního, tak západního světa.

Druhá zmíněná část je však poněkud obsáhlejší a zabírá, vzhledem k ostatním sledovaným školám, neobvykle široký časový rozsah (nachází se zde velké množství konkrétních témat), kdy se k námi sledovanému úseku dostáváme až přes výuku první světové války, vznik a fungování První republiky, vzdělanost a umění 20. a 30. let, Mnichovskou zradu, okupaci a Protektorát Čechy a Morava, Květnové povstání a osvobození až k našemu sledovanému období. V této fázi výuka probíhá v chronologickém sledu na základě proběhnuvších událostí. Hlavními pilíři jsou postavení

²² *Škola pro budoucnost: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Dolní Bečva: ZŠ a MŠ Dolní Bečva, 2016. Dokument je dostupný v kanceláři ZŠ Dolní Bečva

²³ tamtéž

²⁴ tamtéž

poválečného Československa, únorový převrat roku 1948, srovnání 50. a 60. let, pokus o reformu v roce 1968 a následný vznik normalizace a zakončena je obnovením demokracie a tržního hospodářství a vznikem samostatné České republiky. Po celou dobu jsou události uváděny i do evropského či světového kontextu. Bohužel v této části didakticky nastává problém, kdy jde o chybně zařazená témata vyučovaná vzhledem k příslušnému tematickému okruhu, do kterého jsou v tomto ŠVP zařazeny, a kdy je námi sledované období chybně obsahem tematického okruhu Moderní doba, a nikoliv tematického okruhu Rozdělený a integrující svět, kde podle platného RVP náleží. Důvod této skutečnosti není z ŠVP znám.

3. 3. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm

Ačkoliv jde o gymnázium s rozšířenou výukou jazyků, tato skutečnost výuku dějepisu na této škole nijak negativně neovlivňuje, a proto je výuka v posledním ročníku nižšího stupně gymnázia dotována dvěma vyučovacími hodinami týdně. Žáci během studia navštěvují vybrané kulturní akce v okolí, jsou-li v kontextu probírané látky, nebo navštěvují historicky významná místa. Kromě výuky historických událostí a souvislostí škola zakládá výuku také na pochopení vazby neuzavřenosti dějin a jejich vazby na současné dění a tím rozšiřování kontextu probíraných témat i na dnešní dobu na základě faktografie z oblasti historie, etiky, politiky a právních a ekonomických faktů, skutečností a zákonitostí.²⁵ Konkrétní body, na základě kterých gymnázium u žáků v tomto oboru utváří dané klíčové kompetence, jsou:

3. 3. 1. Klíčové kompetence

1. **Kompetence k učení**, kdy žák sám *vybírá a využívá vhodné způsoby a metody*.²⁶ Teoretická organizace, jakožto i samotný průběh a řízení vlastního učení, je plně na jeho úsudku a preferencích. Tento přístup je zásadní pro nácvik samostatného vyhledávání a třídění informací a na základě jejich porozumění, pochopení, propojení a systematizaci²⁷ umožňuje efektivní učení, což se může projevit i do praktického života žáka.

2. Zaměříme-li se na přístup školy k rozvíjení klíčových **kompetencí k řešení problémů**, je zde opět zachována značná autonomie žáků, kdy se sami snaží o vyhledávání informací k řešení konkrétních vyvstalých problémů a následně je na základě naučených

²⁵ *Vzdělání do života: Školní vzdělávací program* [online]. Rožnov pod Radhoštěm: Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm, 2018., s. 115 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://intranet.gymroznov.cz/webdl/svp/SVP-Gymnazia-Roznov-pod-Radhostem---ZV-verze-2018.pdf>

²⁶ tamtéž

²⁷ tamtéž

logických postupů sami řeší. Žáci jsou vedeni ke kritickému myšlení a hodnocení správnosti řešení daných problémů.

3. Rozvojem **kompetencí komunikativních** je dosaženo toho, že žák *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně*.²⁸ Je veden k naslouchání druhým, respektu cizího názoru, ale i vhodně argumentační obhajobě názoru vlastního. Žák využívá také informační a komunikační prostředky pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem²⁹, při čemž uplatňuje získané komunikační dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití³⁰ ve společnosti a pro kooperaci s dalšími členy.

4. **Kompetence sociální a personální** se široce překrývají s již zmíněnými a popsány kompetencemi komunikativními. Jejich rozvoj je založený na týmové skupinové práci, jejímiž základními kameny jsou diskuse a debaty celého třídního kolektivu i menších pracovních skupin. V žákovi se rozvíjí pochopení potřeby spolupráce s druhými jedinci v otázce řešení daného problému či úkolu, zároveň se učí respektu zkušeností, hledisek či názorů spolupracovníků.

5. Rozebereme-li **kompetence občanské**, které jsou na této škole u žáků v hodinách dějepisu rozvíjeny a zároveň jsou u nich potlačovány tendence k tlaku a násilí, naopak je kladen důraz na respektování druhých osob. V součinnosti s tímto je zdůrazňován význam zákonů a společenských norem. Nejvýznamnějším bodem, vzhledem k tomuto oboru, jakým jsou tyto kompetence rozvíjeny, je však vedení k respektování, ochraně a úctě našich tradic a hmotného i nehmotného (kulturního a historického) dědictví.

Konečně 6. **kompetence pracovní**, jejichž rozvoj je zaměřen na plnění pracovních závazků jednotlivce, kdy žák využívá své nabyté znalosti a zkušenosti. Současně díky rozvoji těchto kompetencí žák umí k pracovním činnostem přistupovat jednak z hlediska společenského významu a jednak v kontextu společenských hodnot.

Zhodnotíme-li komplexně rozvíjené klíčové kompetence a postup, jakými jsou rozvíjeny, kopírují výčet rozvíjených kompetencí z ostatních škol. Nelze si nevšimnout, že prakticky ve všech z kompetencí je kladen velký důraz na autonomii a samostatné rozhodování žáka. Velký význam je připisován také kooperaci s ostatními členy ve

²⁸ Vzdělání do života: Školní vzdělávací program [online]. Rožnov pod Radhoštěm: Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm, 2018., s. 116 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://intranet.gymroznov.cz/webdl/svp/SVP-Gymnazia-Roznov-pod-Radhostem---ZV-verze-2018.pdf>

²⁹ tamtéž

³⁰ tamtéž

společnosti, s čímž jde ruku v ruce uvědomění si, utváření a dodržování hodnot a etických náležitostí.

3. 3. 2. Obsah učiva

Námi sledovaná oblast je v ŠVP Gymnázia Rožnov pod Radhoštěm rozdělena do dvou částí. První, která nese název **Politické, mocenské a ekonomické důsledky druhé světové války**, se v první řadě orientuje hlavně na seznámení žáků se situací v zemích východního bloku se zvláštním zaměřením na srovnání vývoje v globálnějším měřítku s vývojem v žákově bydlišti a blízkém okolí, což může ve výuce sloužit jako dostatečně kvalitní základ pro pochopení problematiky Studené války, kterážto výuka se orientuje převážně na bipolaritu světa, úlohu velmocí a lokální konflikty, kdy na některých z nich právě participovalo i Československo. Svou poměrnou část zaujímá i otázka dekolonizace, problémů třetího světa a globalizace, kde se geograficky přesunujeme mimo evropský kontinent. To však pro nás v tomto výzkumném šetření není podstatné.

Druhá část námi sledovaného období s názvem **Vývoj Československa po 2. světové válce, vznik České republiky** je naším cílem zájmu o poznání více. V této pasáži je kromě teoretické výuky, kdy je žák (na základě očekávaných školních výstupů) schopen charakteristiky významných mezníků naší historie (zvláště oceňuji zahrnutí výuky událostí z období 50. let) také popsat problematiku a důvody pojmů jako jsou normalizace, exil či disident. Zvláštní důraz je kladen na události 17. listopadu 1989, s kterýmžto obdobím jsou žáci seznamováni důkladně. V této části učiva si autoři ŠVP velmi správně uvědomili možnosti přímého kontaktu s pamětníky a s dobovými dokumenty a tento prvek je ve významné míře ve výuce tohoto období zahrnut.

3. 4. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

Z důvodu, že mluvíme o šestiletém gymnáziu, začíná výuka v prvním ročníku pestrým a názorným obrazem vývoje lidské společnosti přibližně od počátků 17. století prakticky po konec 20. století až po současnost, kdy *zvláštní důraz je kladen na dějiny 19. a 20. století a jejich vazby na současnost*³¹. Výuka v ročnících nižšího gymnázia se zpravidla neorientuje primárně na české národní dějiny, ale jsou vyučovány v kontextu širších světových, případně světových souvislostí. Zacílíme-li se na metody výuky dějepisu na tomto gymnáziu, tak zjistíme, že základní formou je výklad kombinovaný

³¹ *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání* [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012., s. 114. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>

s interaktivními metodami výuky, jako jsou referáty, multimediální prezentace studentů a diskuse. Výuka je příležitostně doplněna exkurzemi, návštěvami výstav a filmovou projekcí.³²

V obou ročnících nižšího gymnázia je výuka dějepisu dotována dvěma vyučovacími hodinami týdně.

3. 4. 1. Klíčové kompetence

1. Rozebereme-li si **kompetence k učení**, zjistíme, že na této škole je již v ŠVP kladen důraz na učitelovu roli žákova průvodce a prostředníka. Konkrétními příklady může být například to, že *učitel vede žáka k tomu, aby dokázal získávat informace z různých zdrojů*³³, a to jak textových, tak obrazových. Učitel se také ujistí, zda žák daným zdrojům rozumí a odpovídají jeho mentální vyspělosti. Žáci se také učí kritickému pohledu na informace, alespoň ve zjednodušené formě. Jistá semiautonomie zde funguje také v případě tvorby vlastních poznámek a prací, kdy jsou žáci učitelem naváděni k co možná nejsprávnější formě a pojetí činnosti, nikoliv že by si tyto skutečnosti určovali a vybírali naprosto sami.

2. **Kompetence k řešení problémů** jsou založeny na hledání a obhájení řešení vyvstalých problémů, kdy je kladen důraz na hledání řešení za pomoci moderních informačních technologií (primárně za pomoci internetu).

3. Obrátíme-li svou pozornost k formám rozvoje **kompetence komunikativní**, je zde jasně definována potřeba vedení k rozlišování přístupů a forem interakcí mezi vrstevníky a dospělými, případně mezi spolužáky a učitelem. Žáci jsou vedeni k tomu, aby v logickém sledu formulovali své myšlenky a postoje a vhodně s nimi argumentovali a obhajovali si je. Důležité je také respektování těchto skutečností u jiných členů společnosti.

4. **Kompetence sociální a personální** je dosahováno převážně formou dialogu. Žáci se učí porozumění a vzájemným rozdílům jednotlivých kultur či generací jedné kultury, kdy škola klade za základ právě již zmíněný kultivovaný dialog, který má co nejvíce napomoci pochopení názorů, hodnot a vzájemných podobností a rozdílů.

³² Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012., s. 114. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>

³³ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012., s. 115. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>

5. **Kompetence občanská** si klade za úkol u žáka rozvést podstatu demokratického občanství a vede žáka k jeho aktivní participaci na něm. U žáka probíhá utváření hodnotového rámce úzce spojeného právě s těmito skutečnostmi, na základě čehož *získává sociální, politickou, mravní a estetickou orientaci ve společnosti a ve světě.*³⁴

6. konečně **kompetence pracovní**. Ta je založena na navyknutí žáků na týmovou práci v kolektivu. Současně je kladen etický důraz na práci s poskytnutými pomůckami, kdy je žák veden *k hospodárnému a šetrnému zacházení s učebními pomůckami, audiovizuální technikou.*³⁵ Učitel si všímá konkrétních žádaných osobnostních projevů a oceňuje je, což je jeden z motivačních prvků pro žáky.

3. 4. 2. Obsah učiva

Ačkoliv jsme si v úvodu této kapitoly zmínili, že na nižším stupni tohoto gymnázia se výuka dějepisu orientuje spíše na evropské a světové dějiny a historie našich zemí je uváděna v kontextu těchto událostí, u námi sledovaného období toto tvrzení neplatí. Ať už se globální či místní pohledy liší, oba jsou orientovány v jedné části vyučovacího obsahu a vzájemně se protínají. Základem je bipolární rozdělení světa po druhé světové válce, což činí základ pro následné srovnávání konkrétních styčných bodů mezi zeměmi východního a západního bloku (v obecné rovině). Zvláštní pozornost je věnována právě poválečnému Československu a důležitým mezníkům 2. poloviny 20. století, kdy je žákům zdůrazňován význam těchto událostí. Nemalou část výuky zaobírá také pokus o přiblížení běžného života v totalitním Československu. Po seznámení se s příčinami revolucí v zemích východního bloku, je žák seznámen s problematikou dekolonizace.

Posledním probíraným bodem je vznik České republiky. Žáci mají po celou dobu výuky dostatek možností a prostoru pro vytvoření si vlastního neovlivněného názoru na základě získaných událostí.

³⁴ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012., s. 115. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>

³⁵ Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012., s. 116. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>

4. Rozhovory s učiteli

Bohužel, právě počínající první vlna pandemie onemocnění covid-19 překazila původní plánovanou účast na výuce formou hospitací v hodinách dějepisu na sledovaných školách ve školním roce 2019/2020. Jelikož jsem předpokládal, že pouhé studium kurikulárních dokumentů mi pro ucelenější pohled na výuku dějepisu stačit nebude, rozhodl jsem se oslovené učitele sledovaných škol požádat alespoň o poskytnutí anonymního rozhovoru, v němž bychom se tematicky zaměřili na jejich pojetí výuky dějepisu se zvláštním zaměřením právě na období druhé poloviny 20. století a Československa v této době.

Rozhovory probíhaly v průběhu měsíce března školního roku 2020/2021, tedy časově relativně těsně před probíráním daných témat, z důvodu nepříznivé epidemiologické situace se uskutečňovaly v prostředí online konferenčních aplikací Microsoft Teams, Zoom a Messenger.

Rozhodl jsem se pro polostrukturovanou formu rozhovoru, jehož výhodou je daleko větší prostor respondenta pro sdělení jeho myšlenek a zkušeností, a zároveň dotazateli poskytuje volnou ruku v otázce reakcí a formulace dotazů vzhledem k aktuální situaci. Volba této formy se ve výsledku ukázala jako vhodná, kdy byla ve všech rozhovorech zachována základní posloupnost a struktura, ale každý z respondentů využil právě poskytnutého prostoru pro širší rozbor vlastních myšlenek a názorů. Téma rozhovoru zaobíralo danou sledovanou problematiku jako celek – jak z hlediska obsahu výuky, množství a volby předávaných informací a znalostí, tak z hlediska didaktického, kde jsem se respondentů dotazoval a zajímal se zvláště o jejich konkrétní postupy ve výuce a jejich pohled na ŠVP dané školy, jejich vztah a výhrady k němu.

Respondentům byla z důvodu možnosti alespoň elementární vlastní přípravy týden před rozhovorem poskytnuta základní struktura rozhovoru ve formě následujících otázek:

- 1) Jak dlouhou praxi jako učitel máte?
- 2) Jaké jsou Vaše aproby? Vyučujete je?
- 3) Jak dlouho předmět dějepis vyučujete?
- 4) Absolvoval/a jste nějaké rozšiřující kurzy či přednášky? Byly pro Vás přínosné?
- 5) Učí na Vaší škole předmět dějepis ještě někdo jiný?
- 6) Pokud ano, kolik dalších učitelů?
- 7) Spolupracujete spolu?
- 8) Podle jakých učebnic učíte?

- 9) Jak byste je zhodnotil/a? Upřednostnil/a byste případně jiné učebnice?
- 10) Jaký máte k výuce tohoto období vztah?
- 11) Jaké metody při výuce nejčastěji používáte?
- 12) Které z nich nejčastěji?
- 13) Jak jsou žáky přijímány?
- 14) Jak hodnotíte množství a výběr informací, které žáky učíte?
- 15) Jak žáci k výuce přistupují?
- 16) Baví žáky výuka?
- 17) Pokud ne, co je podle Vás důvodem?
- 18) Myslíte si, že si žáci z hodin odnášení více, než z jiných témat?
- 19) Připravujete pro žáky i zážitkové formy výuky – exkurze, besedy, ...
- 20) Používáte nějaké vlastní didaktické pomůcky, pokud ano, jaké?
- 21) Přidáváte nějaké své informace, které považujete za důležité a které v ŠVP uvedeny nejsou?
- 22) Máte případně jiné výhrady?
- 23) Chtěl/a byste něco doplnit či dodat?

Z důvodu polostrukturované formy rozhovoru jsem se rozhodl pro jejich rozbor a následné shrnutí formou uceleného souvislého textu zachycující hlavní myšlenky, teze a názory ze strany vyučujícího. Doslovný přepis odpovědí respondentů rozhovoru na dané otázky uvedené výše by nebyl z důvodu formy rozhovoru vhodný ani možný.

Prakticky se všemi vyučujícími jsme se shodli na názoru, že daným tématům není ve výuce poskytován takový prostor, jaký by si zasloužily skrz jejich rozsah, zajímavost a aktuálnost. Co mně však zaujalo je fakt, že ačkoliv se ŠVP sledovaných škol v obecném pojetí příliš neliší, každý z vyučující si, stran právě již zmíněného přesvědčení, vytvořil svůj specifický vztah, jak v rámci kurikulárními dokumenty daných možností, tak žákům daná témata přiblížit co možná nejlépe, nebo aby pro ně výuka byla přínosem i v širším kontextu.

4. 1. Základní škola Zubří

Vyučující na této škole je mladý učitel aprobovaný na dějepis a zeměpis. Jako relativně čerstvý absolvent vysoké školy, a vzhledem k právě probíhající epidemie onemocnění covid-19, se v poslední době neúčastnil žádných školení či kurzů, ani online webinářů. Jako velký přínos pro jeho praxi však považuje účast na historických konferencích a přednáškách ještě v době svého vysokoškolského studia, předně vyzdvihuje

z těchto konferencí historiky-řečníky, jako jsou Dalibor Janiš a Tomáš Baletka, tematicky se týkající právě historie okolí Rožnova pod Radhoštěm, kteří ho inspirovali i nadále v jeho historické praxi. Jeho hlavním spolupracovníkem a konzultantem je jeho předchůdkyně na dané škole, se kterou pravidelně konzultuje nápady či postupy. Když pomíneme fakt, že sám respondent je absolventem Základní školy Zubří, okres Vsetín, a jeho předchůdkyně je jeho bývalá učitelka dějepisu, a v podstatě přebíral její funkci, je jedním ze základních důvodů jejich spolupráce i veskrze totožný pohled a názor na výuku dějepisu.

K výuce námi sledovaného období využívá škola učebnice *Dějepis 9: Moderní dějiny*³⁶. Ačkoliv tyto učebnice učitel považuje za věcné a pro použití ve výuce na základní škole dostačující, jde již o letité učebnice a je v plánu jejich obměna. V blízké době by tyto učebnice měly nahradit učebnice ze série *Hravý dějepis*³⁷ z loňského roku, kde jako jednu z hlavních výhod vyučující považuje celkové hravější pojetí, zpracování a možnost využití paralelního pracovního sešitu ve výuce. Během klasické prezenční výuky jsou tímto učitelem učebnice využívány spíše jako doplňující ucelená samostudijní opora, kdy v hodinách kombinoval hravou a přednáškovou formu, avšak nyní v době online výuky jsou učebnice ve výuce využívány v nesrovnatelně větší míře, kdy se jedná o jeden z mála aktivačních prvků pro žáky pro udržení jejich pozornosti.

K českým a československým moderním dějinám má vyučující již od svých studentských let (společně s tématem středověku v českých zemích) bližší vztah než k ostatním vyučovaným tématům. I v tomto období je základem hodiny kombinace samostatné práce s aktivizační a přednášející funkcí učitele za použití řady názorně-demonstračních metod. Základem výuky je předávání informací žákům zajímavou a jim poutavou formou. Na duchu této myšlenky je stavěna i samotná výuka, kde je kladen důraz na kompromis mezi předáním maximálního možného množství informací a poutavostí probíraných témat. Nejen z tohoto důvodu učitel výuku poválečného období velmi orientuje na kontext nejbližšího okolí, s čímž má dobrou zkušenost v otázce zájmů žáků o dané téma (konkrétním využívaným příkladem ve výuce je například ukázka změny nejbližších měst a obcí v reakci na rozvoj průmyslu probíhající od 50. let). V kooperaci právě s jistou zábavnější a hravější formou chce dosáhnout kladnějšího vztahu žáků k tomuto vyučovacímu předmětu.

³⁶ BUREŠOVÁ, J., HÝSEK, O., SCHULZOVÁ, E. *Dějepis 9: Moderní dějiny*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8.

³⁷ MÁCHA, P., JINDRÁČKOVÁ M. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: učebnice pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik. 2016. ISBN 978-808-7881-972.

Při výuce jsou kromě již zmíněných učebnic či samotných prezentací učitele využívány kopie dobových dokumentů nebo časopis Časostroj. Z multimediálních zdrojů jsou využívány krátká videa a v době distanční výuky online únikové hry. Po obnovení prezenční výuky je v plánu také aktivní využití školních tabletů ve výuce. V současnosti probíhají jednání mezi školou (respektive námi dotazovaným vyučujícím) a Muzeem Zubří o navázání bližší spolupráce.

V otázce rozložení témat v ŠVP a časově-tematických plánech se učiteli daří držet se daných propozic, avšak jeho osobním názorem je, že námi sledovanému období je v místních plánech věnováno méně prostoru, než by bylo vhodné pro zdárné a kvalitní probrání daných témat, a je v plánu jednání s vedením školy o úpravě konkrétních propozic a navýšení času vy pro tato témata. Pravděpodobně tak dojde na úkor témat týkajících se druhé světové války, kdy učitel zastává opačný názor, a naopak pro dobu, která je v plánech vyhrazena právě pro tato témata, bude nejspíše navrhováno zkrácení doby, kterou je výuky druhé světové války v současnosti dotována, čímž vznikne větší prostor právě pro námi sledovaná témata. Během výuky se snaží maximálně o rozvoj klíčových kompetencí formami, které jsou charakterizovány v ŠVP.

4. 2. Základní škola Dolní Bečva

Vyučující na této základní škole je učitelka s desetiletou praxí ve školství, kdy po celou dobu působí na základní škole. Jejími aprobacemi jsou český jazyk a dějepis. Český jazyk vyučuje po celou dobu své praxe, dějepis začala vyučovat o dva roky později. V současnosti vyučuje navíc ještě předměty Vlastivěda a Pracovní činnosti. Zvláště skrz zkušeností z výuky Vlastivědy upravuje výuku dějepisu v 6. ročníku. Na dané základní škole je jediná stálá aprobovaná učitelka dějepisu. V době, kdy rozhovor probíhal, však na škole současně s ní vyučovala dějepis ještě jedna penzionovaná kolegyně, která konala pouze záskok za kolegyni na mateřské dovolené. Zvláště vzhledem k probíhající online výuce spolu nespolupracují, což se projevuje i na rozdílném přístupu k výuce. V posledních letech neabsolvovala žádné rozšiřující kurzy a školení s tematikou dějepisu, a to ani online formou webinářů. Jelikož však fungovala na pozici metodika prevence, účastnila se řady vzdělávacích akcí právě v tomto směru.

V 9. ročníku je výuka, zvláště ve směru domácí a samostatné práce a přípravy, podporována učebnicemi *Dějepis 9: Nejnovější dějiny*³⁸ nakladatelství SPN, ale např.

³⁸ VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 9: nejnovější dějiny: pro základní školy. 2.*, upravené vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7235-577-8.

v šestém ročníku jsou zavedeny nové učebnice *Dějepis 6: Dějiny pravěku a starověku*³⁹ nakladatelství Nová škola Duha. Je však v plánu obměna učebnic i v dalších ročnících.

Námi dotazovaná vyučující výuku dějepisu zakládá na dialogu a vytváření, výměně a střetu názorů. Samozřejmě na základě jistých znalostí, které jsou vlastně stavebními kameny pro tyto diskuse. Tento postup významně a vlastně dominantně aplikuje i právě v námi sledovaném období. Výuku tímto způsobem organizuje na základě jisté aktuálnosti doby, kdy jsou žáci už od dětství vychováni v prostředí společně s pamětníky, a tím je u nich přirozeně od mala vytvářen jistý názor. Hodina tedy vesměs vždy začíná jistým teoretickým úvodem do tématu a problematiky, který následně přechází do jisté míry vyučující řízené diskuse. Učitelka zde figuruje pouze jako prostředník diskuse s veskrze poradním hlasem, žákům svůj názor nesděljuje, neovlivňuje je. Hodnocení žáků v tomto období probíhá primárně na základně samostatných a skupinových prací, projektů či referátů, které jsou zde využívány četněji než v jiných obdobích (například velký měsíční projekt na konci školního roku) a tématech doplněnými o sledování aktivity žáků, čímž může být ovlivněno konečné hodnocení na konci školního roku. K této formě výuky se uchyluje mimo jiné i z důvodu zkušeností s žáky devátých ročníků, u kterých je z důvodu již zveřejněných výsledků přijímacích zkoušek na střední školy, jakákoliv motivace pro práci ve škole znatelně menší.

Zacílíme-li se na již zmíněný teoretický podklad pro diskuse, jsou zde ve značné míře využívány multimédia, převážně krátká videa či úryvky dokumenty. Mezi žáky jsou taky velmi oblíbené filmy a seriály jako například *Vyprávěj*⁴⁰ (tento seriál je ze své podstaty vhodný právě z důvodu pohledu obyčejných lidí z různých směrů a životních stylů či podmínek) nebo *Slavné dny*. Velmi přínosné jsou pro výuku také nápady jiných učitelů blogujících na internetu, konkrétně byl zmíněn například *Tajný učitel*⁴¹.

Zaměříme-li se na ŠVP, je obsah daný plánem ve výuce splňován (bez obsáhlejších obměn), ale vzhledem k tomu, že je chybně sestaveno, není plně dodržována posloupnost témat. V blízké době však dojde na této škole ke kompletnímu přepracování ŠVP podle nejnovějšího RVP, včetně dodatků. Tato rekonstrukce významně zasáhne také oblast vyučovacího předmětu dějepis a námi oslovená vyučující se na této změně bude významně podílet. Mluvíme-li o klíčových kompetencích a jejich rozvoji, jsou na této škole u žáků rozvíjeny v takové formě, jaká je definována v ŠVP.

³⁹ KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ M., PRÁTOVÁ, K. *Dějepis 6: dějiny pravěku a starověku: pro 6. ročník základní školy. 2.*, upravené vydání. Brno: Nová škola – Duha, 2017-2020. ISBN 978-80-87591-85-7.

⁴⁰ *Vyprávěj* [televizní seriál]. Režie ARICHTEV, B. a kol. Česká televize, 2009-2013

⁴¹ *Tajný učitel* [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://tajnyucitel.wordpress.com/>

4. 3. Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm

Oslovená vyučující je vyučující s téměř čtyřicetiletou praxí. K aprobacím na ruský jazyk a dějepis v pozdějších letech přibyla ještě aprobace na předmět latina. Během své praxe učila na základní škole i na víceletých gymnáziích. Žádné rozšiřující kurzy či školení v posledních několika letech nenavštívila, avšak velmi dobré zkušenosti má s konzultacemi s praktikanty. Kromě ní učí na tomto gymnáziu další dva učitelé a jedna učitelka, kdy spolu mají velice dobrý vztah a na kolegiální bázi častokrát spolupracují a konzultují. Jejich spolupráce je o to aktivnější právě v době online výuky. Velmi si cení a přínos vidí v možnosti konzultovat a hodnotit své poznatky a postupy s mladšími či úplně začínajícími učiteli, kdy se tímto způsobem seznamuje s novými metodami a trendy ve výuce dějepisu.

Zaměříme-li se na tematiku učebnic, jsou zde rozdíly mezi vyšším a nižším gymnáziem. Zatímco na vyšším gymnáziu v současné době dochází k postupnému odklonu od učebnic *Dějepis 4: Pro gymnázia a střední školy*⁴² směrem k novým učebnicím od autorů z Masarykovy Univerzity v Brně *Moderní dějiny pro střední školy*⁴³, na nižším gymnáziu jsou stále používané dnes již letité učebnice *Dějiny 20. století*⁴⁴, které jsou dotazovanou vyučující velmi kladně hodnocené.

Moderní dějiny paní učitelku vždy bavily, i skrz její zájem o politiku, takže k tomuto období má výhradně kladný vztah. Ať už ve světovém kontextu, tak v evropském, československém či přímo našem regionálním pojetí.

Výuka většinou probíhá krátkou několikaminutovou aktivizací žáků za využití multimédií, převážně audiovizuálních zdrojů. Často je využíváno také vlastních prezentací žáků na dané téma, které je například v daném období zajímavá (kultura, sport, osobnosti, události, ...), a kde je jednou z motivací i známka do klasifikace. Hlavním cílem výuky je vytvoření komplexního plastického pohledu na celé období. Žáci mají na toto pojetí výuky velmi pozitivní ohlasy, zvláště z důvodu záběru širokého spektra směrů a témat a možnosti rozvoje znalostí ve směru jejich zájmů a preferencí. Volba informací a faktů, které jsou žákům předávána, je však velice filtrována z důvodu mentální vyspělosti a náročnosti vztahů a spojitostí. Je zde využíváno poněkud hravější formy výuky s četným využitím virtuálních

⁴² KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80-723-5175-3.

⁴³ ČURDA, J., DVOŘÁK, J. *Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*. Brno: Didaktis, 2014. ISBN 978-80-7358-223-4.

⁴⁴ MANDELOVÁ, H., KUNSTOVÁ E., PAŘÍZKOVÁ, I. *Dějiny 20. století*. Liberec: Dialog, 2004. ISBN 80-867-6123-1.

i hmotných didaktických materiálů (velmi oblíbené jsou například dějepisné atlasy). Žel, v tomto období nejsou pořádány žádné stabilní akce jako exkurze a besedy, je však sledován program okolních kulturních zařízení či nabídek besed.

Obsah výuky daný ŠVP je dodržován a dle názoru vyučující je pro danou věkovou kategorii dostatečný. Případná rozšíření jsou koncipována právě na základě aktivit žáků formou referátů a prezentací. K rozvoji klíčových kompetencí u žáků dochází tak, jak je popsáno v ŠVP.

4. 4. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

Dotazovaná vyučující působí v pedagogickém prostředí třicet dva let. Jejimi aprobacemi jsou dějepis a český jazyk, ke kterým později přibyla ještě aprobace na anglický jazyk. V současné době však oslovená vyučující český jazyk nevyučuje. Již od absolvování vysoké školy s bývalými studentskými kolegy každoročně navštěvuje Letní školu historie v Praze, které se pravidelně účastní bezmála 200 hostů, což považuje jako klíčové pro svou praxi učitele dějepisu jak v otázce konzultace a srovnávání s jinými učiteli, tak skrz besedy a přednášky předních českých historiků. Kromě této události se v posledních letech účastnila řady dalších konferencí a workshopů. Dalším pilířem, který považuje za jeden z nejzákladnějších pro svou praxi, je studium archivních materiálů a setkávání s pamětníky, což je spojeno hlavně s organizací lokálních akcí zaměřených na připomínání moderních dějin v rámci regionální historie. V tomto směru je pro její vlastní rozvoj velmi přínosná také aktivní účast studentů školy na Středoškolské odborné činnosti SOČ, kde jsou témata jejich prací mnohdy geograficky orientovaná právě na nejbližší okolí.

S ostatními vyučujícími dějepisu na škole spolupracují v maximální možné míře nejen na výuce, výukových metodách či pomůckách, ale také na řadě školních a mimoškolních aktivit zaměřených na historii. Mají mezi sebou blízký přátelský vztah na pracovišti i mimo něj. Výuka dějepisu na vyšším gymnáziu je dlouhá léta opírána o učebnice Dějepis pro gymnázia a střední škol od Jana Kuklíka, avšak v současné době dochází k přechodu na učebnice Moderní dějiny pro střední školy dvojice Čurda a Dvořák. V podstatě jde o obdobnou situaci jako na Gymnáziu I. Na nižším gymnáziu jsou využívány učebnice *Dějepis pro základní školy a víceletá gymnázia*⁴⁵. Mezi hlavní výhody

⁴⁵ PARKAN, F., MIKESKA, T., KAŠPAROVÁ PARKANOVÁ, M. *Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-291-2.

této učebnice se podle učitelky řadí její komunikativnost a jisté vedení žáků k samostatnému uvažování. Ve výuce je aktivně využíván také paralelní pracovní sešit.

S paní učitelkou jsme se prakticky stoprocentně shodli na názoru, že druhé polovině dvacátého století není v plánech poskytován takový prostor (jistým důvodem je i její subjektivní zápal právě do tohoto období a zájem o něj), jaký by byl pro ideální probrání žádán. Konkrétním okruhem, který je naopak možná až příliš podrobný, je podle jejího názoru období pravěku. Z toho důvodu navázala úzkou spolupráci s místním muzeem a historiky a značná část výuky pravěku je koncipována formou workshopů založených na metodách zážitkové pedagogiky, doplněných o klasickou výuku, avšak v menší míře, než tomu bývá běžné. Z toho důvodu se zkracuje časová náročnost. Časové plány dalších témat jsou zachovány, což poskytuje delší období pro probrání právě námi sledovaného časového období. Ačkoliv jde o pilotní verzi „projektu“, už v této fázi je očekáván úspěch a splnění daných předpokladů a očekávání. V současné době jsou ve fázi plánování podobné workshopy na období středověku na pozadí města Valašské Meziříčí za spolupráce s radnicí, muzeem, historiky a památkáři.

Ve výuce sází převážně na hravou a poutavou formu než na frontální přednášecí výuku a memorování informací. Hodiny jsou často založeny kromě audiovizuálních podnětů například také na vlastní kresbě. Této metody využívá zvláště při probírání kultur a slohů. Z dlouhodobé zkušenosti může říct, že tento způsob interaktivní výuky žákům vyhovuje a baví je. Vzhledem k její orientaci na regionální historii jsou žáci vedle obecnějších témat daných ŠVP dále obohacováni právě o poznatky a zajímavosti k dějin oblasti, ve které žáci žijí.

V otázce exkurzí či besed je zde situace obdobná jako na jiných dotazovaných školách, kdy jsou zde (naproti například období druhé světové války) možnosti značně omezené a spíše je využíváno aktuálních, vesměs jednorázových nabídek. V současnosti nejsou pro námi sledované období plánovány ani obdobné workshopy a semináře jaké jsou na pravěká a středověká témata.

Dotazovaná vyučující má k ŠVP jistý specifický vztah a dle svých slov jej příliš nesleduje. Je s ním seznámena rámcově. Jak sama říká, ví, co musí odučit, a to se jí daří. K výuce však přistupuje svým do značné míry inovativním způsobem, se kterým je spokojena ona i vedení školy, a velmi kladné ohlasy i výsledky hodnocení lze zaznamenat i ze strany žáků a studentů školy.

5. Závěry šetření

Rozborem kurikulárních dokumentů bylo zjištěno, že výuka dějepisu popsána v ŠVP sledovaných škol obsahově odpovídá propozicím, které předkládá aktuální RVP ZV. V jednom z případů však dochází k zmatení a nesprávnému uspořádání vyučovaných témat mezi jednotlivé vzdělávací oblasti. Obsah výuky daný RVP ZV je však naplněn a nápravu ve formě přepracování ŠVP lze očekávat v nejbližší době. Na všech školách je dějepis v odpovídajícím ročníku dotován dvěma vyučovacími hodinami týdně. Jakýsi obraz o způsobu výuky nám předkládají rozvíjené klíčové kompetence a postupy, jakými k rozvoji dochází. Na všech školách jsou v rámci dějepisu rozvíjeny stejné klíčové kompetence. V obecném pohledu můžeme říct, že ve všech případech jsou také obdobným způsobem rozvíjeny, kdy je kladen důraz na samostatnost v otázce vyhledávání vhodných informací, týmovou práci, a rozvoj hodnot demokratického občana a tolerantního myšlení formou poučení se z minulosti.

Téměř všichni dotazovaní učitelé se shodují, že aktuálnost a rozměr námi sledovaného tématu by si ke kvalitnímu učení zasloužil větší prostor a svou výuku tomu také přizpůsobují. V jednom případě je vsazeno na zkrácení některých z probíraných témat, která našemu období předcházejí. Zbytek učitelů se orientuje spíše na způsob výuky a jeho úpravu, kde se snaží o maximální upoutání pozornosti a zájmu žáků o toto téma. Ačkoliv i zde se přístupy učitelů liší, ve své podstatě jde vždy o maximální míru interaktivity. Také z tohoto důvodu buď školy už jsou v procesu, nebo plánují obměnu učebnic za modernější a aktuálnější.

V úvodu práce jsme si položili tři základní otázky, na které hledá tato práce odpověď. Jak jsme si již nastínili, v praxi je nutné výuku posuzovat z teoretické stránky tak, jak je nám předkládána v kurikulárních dokumentech a ze stránky praktické, jak výuku organizuje a uskutečňuje sám učitel. Měli-li bychom se zaměřit na stránku teoretickou, tak se výuka dějepisu na sledovaných školách příliš neliší, a to jak ve srovnání základních škol a gymnázií mezi sebou, tak ani při srovnání vzájemném na úrovni základní škola-gymnázium. Ačkoliv se všichni dotazovaní učitelé shodli, že míra znalostí spojených s námi sledovaným obdobím pravděpodobně nebude o mnoho nižší než znalosti jiných témat, většina z nich je toho názoru, že výuce poválečného období není na základě dokumentů poskytován potřebný prostor a pociťují zde jistou nutnost se na sledované období zaměřit ještě o něco více. Lze tak usoudit na základě proběhlých rozhovorů, kdy téměř každý z nich tuto skutečnost pociťuje a snaží se v rámci možností, jaké mu jsou na

jeho pracovišti poskytnuty, vzbudit u žáků co nejvyšší zájem o tuto dobu. Podrobnější a objektivnější pohled by mi poskytla možnost se přímo fyzicky účastnit vyučování v rámci hospitací, žel tato možnost z důvodu probíhající pandemie onemocnění covid-19 a s ní spojenými omezeními nebyla možná.

Závěr

Ačkoliv se vyučovací předmět dějepis obecně neřadí mezi žáky příliš oblíbené předměty (a dle mého osobního názoru je to škoda), jsem velmi rád, že si oslovení učitelé tuto skutečnost uvědomují a této skutečnosti svou výuku přizpůsobují a snaží se u žáků vzbudit zájem o tento obor. Zaměříme-li se na námi sledované téma, je oproti tématům, která mu více či méně vzdáleně předcházejí (konkrétně můžeme zmínit období první a druhé světové války), mezi žáky méně oblíbené. Platí zde tato snaha o poutavost tématu pro žáky o to více a dle slov oslovených učitelů se tato aktivita, sic pomalými krůčky, daří a obecně lze sledovat zlepšení této situace. Zda se budou v blízké budoucnosti změny týkat také kurikulárních dokumentů, a to nejen na lokální úrovni v otázce ŠVP, ale především také na státní úrovni v kontextu RVP, se můžeme jen domnívat.

Kromě získání jistého vhledu do dané problematiky a zjištění reálné situace a pozice učitelů dějepisu vidím obrovský osobní přínos právě pro mou budoucí učitelskou praxi, kdy jsem paralelně s praxemi v rámci mého studia získal opět hlubší pojetí o fungování škol či učitelské praxi. Zvláště oceňuji ochotu dotazovaných učitelů v otázce spolupráce a sdílení vlastních zkušeností, rad a postupů, a to z pohledu mladých i zkušenějších pedagogů, které mi bezpochyby budou v budoucnu také přínosem.

Přestože jsem metodiku práce, a zvláště výzkumného šetření musel tzv. za pochodu upravovat a aktualizovat v návaznosti na současnou epidemiologickou situaci, jsem s výsledky šetření spokojen a troufám si říci, že cíle, které jsem si definoval, se mi zdárně podařilo naplnit, ačkoliv jsem musel hledat jiné, alternativní formy bádání.

Referenční seznam

Knižní zdroje

- 1) JULÍNEK, S. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3495-5.
- 2) KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- 3) ŠIMONÍK, O. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD, 2003. ISBN 80-866-3304-7.
- 4) *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- 5) *Škola pro budoucnost: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Dolní Bečva: ZŠ a MŠ Dolní Bečva, 2016. Dokument je dostupný v kanceláři ZŠ Dolní Bečva

Internetové zdroje

- 6) ZEMAN, M. *Výuka moderních dějin – výzkum a jeho výsledky*. [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vyuka-modernich-dejin-vyzkum-a-jeho-vysledky>
- 7) *Národní program vzdělávání ČR (Bílá kniha)* [online]. [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>
- 8) *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- 9) *Národní program vzdělávání v ČR – Bílá kniha (2001)* [online]. [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha>
- 10) *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání* [online]. Praha: MŠMT, 2017. [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/41216_1_1/
- 11) *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání* [online]. Valašské Meziříčí: Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, 2012. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/files/svp.pdf>
- 12) *Učíme se pro život: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Zubří: ZŠ Zubří, 2020. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.zszubri.cz/wp-content/uploads/2020/08/%C5%A1vp-2020-NEJNOV%C4%9AJ%C5%A0%C3%8D.pdf>

- 13) *Vzdělání do života: Školní vzdělávací program* [online]. Rožnov pod Radhoštěm: Gymnázium Rožnov pod Radhoštěm, 2018. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <http://intranet.gymroznov.cz/webdl/svp/SVP-Gymnazia-Roznov-pod-Radhostem---ZV-verze-2018.pdf>

Podklady využívané dotazovanými učiteli ve výuce

- 14) BUREŠOVÁ, J., HÝSEK, O., SCHULZOVÁ, E. *Dějepis 9: Moderní dějiny*. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8.
- 15) MÁCHA, P., JINDRÁČKOVÁ M. *Hravý dějepis 9: nejnovější dějiny: učebnice pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia: v souladu s RVP*. Praha: Taktik. 2016. ISBN 978-808-7881-972.
- 16) VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 9: nejnovější dějiny: pro základní školy. 2., upravené vydání*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7235-577-8.
- 17) KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ M., PRÁTOVÁ, K. *Dějepis 6: dějiny pravěku a starověku: pro 6. ročník základní školy. 2., upravené vydání*. Brno: Nová škola – Duha, 2017-2020. ISBN 978-80-87591-85-7.
- 18) KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2002. ISBN 80-723-5175-3.
- 19) ČURDA, J., DVOŘÁK, J. *Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*. Brno: Didaktis, 2014. ISBN 978-80-7358-223-4.
- 20) MANDELOVÁ, H., KUNSTOVÁ E., PAŘÍZKOVÁ, I. *Dějiny 20. století*. Liberec: Dialog, 2004. ISBN 80-867-6123-1.
- 21) PARKAN, F., MIKESKA, T., KAŠPAROVÁ PARKANOVÁ, M. *Dějepis 9: pro základní školy a víceletá gymnázia. 2., upravené vydání*. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-291-2.
- 22) *Tajný učitel* [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://tajnyucitel.wordpress.com/>
- 23) *Vyprávěj* [televizní seriál]. Režie ARICHTEV, B. a kol. Česká televize, 2009-2013

Anotace

Jméno a příjmení:	Lukáš Bill
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Srovnání výuky československých dějin 2. poloviny 20. století na základní škole a nižším stupni víceletého gymnázia.
Název v angličtině:	Comparison of teaching of Czechoslovak history of the 2 nd part of the 20 th century at primary school and at lower grade of perennial grammar school
Bibliografický záznam:	BILL, L. <i>Srovnání výuky československých dějin 2. poloviny 20. století na základní škole a nižším stupni víceletého gymnázia</i> . Olomouc, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí práce PhDr. Pavel Kopeček, Ph.D.
Anotace práce:	Bakalářská práce <i>Srovnání výuky československých dějin 2. poloviny 20. století na základní škole a nižším stupni víceletého gymnázia</i> se zabývá zkoumáním výuky vyučovacího předmětu dějepis na druhém stupni základních škol (9. ročník) a ročnících nižšího stupně víceletých gymnázií (4. ročník v případě osmiletých gymnázií, 2. ročník v případě gymnázií šestiletých). Cílem práce je zjistit poměry tohoto předmětu na úrovni kurikulárních dokumentů a zda se výuka na daných institucích liší, jak z pohledu kurikulárních dokumentů, tak z pohledu samotné praxe.
Klíčová slova:	Dějepis, výuka, základní škola, gymnázium, srovnání, Školní vzdělávací program
Anotace v angličtině	The bachelor thesis <i>Comparison of teaching of Czechoslovak history of the 2nd part of the 20th century at primary school and at lower grade of perennial grammar school</i> focuses on teaching History at primary school (9 th grade) and perennial grammar

	school (4 th grade at grammar school with 8 grades and 2 nd grade at grammar school with 6 grades). Main goals of this thesis are to find out situation of this school subject in context of System of Curricular Documents and if there are differences in teaching between these institutions – in context of Curricular Documents and in context of education process.
Klíčová slova v angličtině	History, teaching, primary school, grammar school, comparison, School Education Programme
Rozsah práce:	44 stran
Jazyk:	Čeština